

Милош Казимировић
Ханс Хаутман

КРВАВИ ТРАГ ВЕЛИКОГ РАТА
Злочини Аустроугарске и
њених савезника 1914–1918
у светлу аустријских докумената

Е Д И Ц И Ј А
СРБИЈА 1914–1918

Уредник
Зоран Колунџија

Текстове Ханса Хаутмана превео с немачкој
Милош Казимировић

Ова књига базирана је добрим делом на дописима аустријског историчара Ханса Хаутмана: „*Das schwarzgelbe Feldzeugdesaster*“ (Црно-жута ратна катастрофа) и „*Weltkrieg: Serben*“ (Светски рат: Срби). Професор Хаутман заступљен је и са два ауторска текста: „*Zur genesis der Serbenhetze*“ (О генези хајке на Србију) и „*Die österreichischen Staatsverbrechen im Ersten Weltkrieg*“ (Аустријски државни злочини у Првом светском рату). Осим тога, са дозволом аутора, коришћени су цитати и изводи из бројних студија, наведених у белешкама одговарајућих поглавља. Сви су преводи из пера Милоша Казимировића.

Поглавље „Братоубилачки рат“ написано је на основу грађе, бележака и ед-мемоара из заоставштине Васе Казимировића (у власништву Милоша Казимировића), који су коришћени за тетралогију „Србија и Југославија 1914–1945“, и за двотомно дело „Никола Пашић и његово доба 1845–1926“, за које је Васи Казимировићу додељена НИН-ова награда за публицистику у 1991. години.

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2015.

Издавање Едиције *Србија 1914–1918* подржало је
Министарство културе и информисања Владе Републике Србије

МИЛОШ КАЗИМИРОВИЋ
ХАНС ХАУТМАН

КРВАВИ ТРАГ
ВЕЛИКОГ РАТА
ЗЛОЧИНИ АУСТРОУГАРСКЕ И
ЊЕНИХ САВЕЗНИКА 1914–1918 У
СВЕТАЛУ АУСТРИЈСКИХ ДОКУМЕНАТА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

РТС

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ
Београд

Праштајмо, ипак не заборављајмо!

Оцу Василију и сину Филију

ПРЕДГОВОР

Стотину година после свршетка Првог светског рата, широм света, па и код нас, опстаје мит о херојству сопствених армија. Цивилне жртве рата помињу се тек у контексту или се прећуткују. Њихова имена, њихов број и њихове патње само су површно истражене и документоване.

Разлози за овакво држање су разнолики, а аргументи стижу са некадашње савезничке стране, не само из Немачке и из Аустрије, како би се у први мах помислило, и гласе: Прерасподелити кривицу на све зарађене стране, и на Србију, у интересу европског заједништва у 21. веку. У окружењу земаља које су починиле ратне злочине ово је био сигнал за буђење цинизма: Ратни злочини се релативизују, не само у погледу броја жртава, већ и по питању одговорности. Наводно су жртве сносиле кривицу, или бар део кривице, за своја страдања. Пример који потврђује речено нуди рецензија књиге Антона Холцера „Целатов смешак“ (*шћамјана и у овој „Прометјејевој“ едицији*), у немачком дневнику „Зидојче цајтунг“. Аутор Герд Крумајх, емеритирани професор Универзитета Хајнрих Хајне у Диселдорфу – присталица теорије по којој Немачка и Аустрија носе главну кривицу за Први светски рат – замерио је Холцеру да се у књизи ограничио на закључак да су српски цивили слани на вешала под изговором шпијунаже: „Требало је истражити да ли је заиста о изговору реч или је, и колико је било ухода међу жртвама.“

Број цивилних жртава на нашим просторима и у источној Европи, о којима се на Западу поново расправља, креће се од гротескних аустријских војних података о укупно 1.931 погубљеном и од претпоставке да су савезници Аустроугара у рату (*код нас су њо били бујарска војска, бујарске и албанске комитје*) усмртили недефинисани број жртава.

Министар финансија у последњој влади Аустроугарске, Јозеф Редлих, био је први члан ратне владе у Бечу који је те податке оповргао. Навео је у свом дневнику да је број жртава према „изворној“ војној евиденцији (*дакле, без такозване корекције њримарних њодајшака*) износио 11.300 погубљених. Према извесно веродостојнијим подацима које су изнели аустроугарски посланици на седницама Царског савета – парламента у Бечу – 1917. и 1918. године, реч је о 30.000 до 60.000 цивилних жртава на истоку и на југоистоку Европе.

Пољски посланик парламента у Бечу, Игнац Дашински, први је покренуо расправу о броју цивилних жртава: „Једни тврде да је погубљено 30.000 недужних цивила, а други наводе двоструко веће бројке. Али, и једнима и другима је познато да је вешано стихијски. Није било уверљивог објашњења зашто се то чини“, изјавио је Дашински 15. јула 1917. године.

Уз податке аустроугарског посланика Дашинског, требало би уважити и процену првог председника Чехословачке, Томаша Масарика. У анализи из 1916. године, објављеној у Лондону, Масарик је истакао да је унутар граница Аустроугарске – у Далмацији, у Босни и Херцеговини, у Војводини и у Галицији – у прве две године рата погубљено око 80.000 цивила. Ханс Хаутман је у студији „*Аустроугарска армија на Балкану*“ истакао да је само у 1914. години у Србији погубљено између 30.000 и 40.000 цивила, уз позивање на право на самоодбрану војске у рату – без судске пресуде и без истраге коју је налагао војни закон.

Поменуте процене – осим Масарикових – односе се на злочине аустроугарске војске на почетку рата, али у њима нису узети у обзир подаци о броју жртава погубљених у каснијем току рата. Нема ни података о злоделима која су после забране стихијских погубљења (*од 1916. до краја рата*) извршили Аустроугари и њихови савезници.

Ова књига је написана полазећи од сазнања да ниједно сведочанство злочина није убедљивије од доказа о неделима која су за собом оставили починиоци. Њена основна грађа су подаци и документи из аустријских архива – војна наређења да се изврше репресалије и организују масакри и депортације, као и војни извештаји о паљењу села, о стрељању, вешању и бајонетирању (*погубљење бајонетом*) талаца. Коришћени су изводи из стенограма парламентарних расправа у Аустрији о ратним злочинима и документи Комисије и истражних органа надлежних за ратне злочине.

Књига је писана и као допринос расветљавању најтамнијег поглавља Великог рата – запостављене чињенице да је тај рат претворен у коначни обрачун између Германа и Словена – са ове и са оне стране аустроугарских граница и широм у Бечу зацртаних зона утицаја Хабзбуршке монархије – како је то формулисао коаутор ове књиге, Ханс Хатман, пионир међу аустријским историчарима који су указали на запостављену и заборављену димензију почињених злочина у Великом рату.

У Београду, августа 2015.

Милош Казимировић

УВОД

Жртвовани по други пут

*Милош Казимировић о заборављеним
злочинима над цивилима*

Уочи десетогодишњице аустроугарске објаве рата Србији и почетка Првог светског рата, 27. јула 1924. године, бечки дневник „Арбајтер цајтунг“ подсетио је читаоце да је Аустрија починила највише злочина у Великом рату – поставила је светски рекорд у ратном варварству.¹ Текст у централном органу грађанске левице и најтиражнијем дневнику послератне Аустрије није био потписан, али по стилу се могло закључити да је аутор био главни уредник, Фридрих Аустерлиц. Описане су акције истребљења становништва у источној и југоисточној Европи, на окупираним територијама и у залеђу фронта, унутар граница Двојне монархије. Масакри су названи дивљањем хабзбуршког молоха рата. Жигосан је цинизам режима који се није устручавао да у јавности прикаже фотографије вешања, чак и да штампа поштанске разгледнице са призорима погубљења. Због чињенице да су масовна погубљења вршена усред села и градова а стабла дрвећа коришћена као провизорна вешала, страстишта су названа – алејама вешала. Истакнуто је да су преки (*војни*) судови послали у смрт на десетине хиљада недужних цивила, међу њима и жене и децу: „Жртвама

које су погубљене без истраге и без суђења, стихијски, или по наређењу официра у етапи, нема чак ни броја.“²

Уочи стогодишњице почетка Великог рата, поткрај 2013. године, у часопису војске Аустрије – „Трупендингст“ – објављен је коментар Валтера Селедеца: „1914... а данас?“³

Аутор је критиковао покушаје у аустријској јавности да се сроза углед „старе, добре аустроугарске армије“: „Реч је о науку да се војска Монархије накнадно жигосе као изазивач рата, а њене армије као стецишта ратних злочинаца“, истакао је Селедец.⁴

Поређењем текстова штампаних у размаку од девет-десет деценија, добија се слика о томе како је Аустрија, сукцесор Двојне монархије, потиснула и још увек потискује у заборав злочине које су чак и поједини немачки и аустријски историчари – склони апологији варварства сила Осовине – прогласили највећим злочином Великог рата, почињеним над цивилима у Европи. Магнус Хиршфелд⁵, немачки аналитичар феномена рата и присталица теорије по којој су цивилне жртве нужно зло и порез сваког оружаног сукоба, упоредио је злочине Аустроугарске на истоку и на југоистоку Европе са турским геноцидом над Јерменима: „Зверства су била налик једно другом, по испољеном садизму и по многим другим појединостима. Жртве су били становници пограничних регија чији је патриотизам био под сумњом. По обиму (*по броју жртва*), злочини Аустроугара заостају за турским зверствима над Јерменима. Али, број жртава царске солдатеке на истоку Монархије баца у засенак сва друга зверства почињена на тлу Европе, чак и немачке злочине у Белгији.“⁶

При помену националистички-субјективног памфлета Валтера Селедеца могло би се прихватити објашњење уредништва да је текст представљао мишљење аутора и да се не поклапа са ставовима Савезне војске Аустрије. Али, изостало је објашњење зашто је ултрадесничар Селедец